

Tore J. Nilsen
juni 2010

MEDLEMMER SOM VAR PÅTREFFBARE I OSS

Noen få har i 2008 fremdeles årene ute

Det er nok mulig at kronologikken vinger, sjangler og halter noe i det følgende - men hva pokker kan man vente av en som vil ha passert 100 år om en 30 års tid.

Innhold

<i>Hovedpersonen - og noen betraktninger</i>	2
<i>Det første møte med en sjakkklubb</i>	3
<i>Bogstadveien 30</i>	4
<i>MM 1952 i Skien</i>	5
<i>Euwe, Euwe - verken jevnt eller trutt</i>	5
<i>MM 1953 i Fredrikstad</i>	6
<i>Selskapsreisen</i>	7
<i>Noe skjedde i 1957</i>	8
<i>I de sene nattetimer</i>	9
<i>Selskaplig griseprat under 3 øyne</i>	10
<i>Sonnenberger's ultimatum</i>	11
<i>Biff-Mohn finner sin plass</i>	11
<i>Ikke alle venter på heisen</i>	12
<i>Analyse med en forfatter</i>	13
<i>Den elegante direktør Mitar Radan</i>	14
<i>Engang var det Gå-sjakk</i>	15
<i>Da Sovjet kom på besøk</i>	16

Hovedpersonen - og noen betraktninger

Som barn hadde jeg lært det elementære om sjakk av min far. Han fortalte at hans bror Frithjof på 30-tallet hadde vært formann i en mellomstor sjakkklubb han hadde vært med på å stifte i Oslo mange år før. Klubben, som ble gitt navnet Torshov Sjakklubb, opphørte en gang etter 1970.

Både min far og min onkel var tidlig blitt mere opptatt av et sosialere spill som på norsk heter bridge. Har jeg oppfattet det rett, er dette spillet bedre egnet til integrering av funksjonshemmede - f.eks. blinde. Noe som forsterker det sosiale element er at man hvis det går dårlig, kan skylde på sin medspiller, den s.k. makker. I sjakk må man nøye seg med bakspillerne, hvis man ikke skulle være så heldig å ha vondt i hodet - en kroppsdel som visstnok influerer sterkt på kvaliteten av spillet. Det får meg til å tenke på *Sverre Heim*, som etter eget utsagn aldri har vunnet et parti mot en helt frisk motspiller! Jeg trodde han overdrev, helt til jeg en søndag på Park Hotell i Sandefjord tapte mitt eneste spilte parti mot ham. Med vondt i hodet!

Dagen før hadde jeg hatt fornøyelsen av å svindle en viss Ole Christian med en lurevariant. Noe han hevdet ødela turneringen for ham. Jeg hadde glemt det helt til jeg nylig ble minnet på det. Jeg er neppe tilgitt, men så har jeg heller ikke bedt om unnskyldning. Siden jeg har rikelig med ubenyttet finfølelse, utelater her jeg etternavnet.

Av og til kan en remis være å foretrekke - ikke *bare* fremfor et tap. På 1970-tallet møtte jeg *Erling Myhre* til vårt eneste parti. Det var i bedrifts-turneringen Sjakkalliansen. Jeg spilte for Norsk Hydro og Myhre for Postverket. Jeg hadde meget stor respekt for Myhre, som jeg anså for å være i klasse med *Olaf Barda*. Jeg regnet meg som sjanseløs, men det skulle bli interessant å få prøve seg. Det ble det ikke, for Myhre var svært redusert - var eller hadde vært syk. Jeg vant lett, og likte det dårlig. Det var som å spille med offiser i forgave. Med den forskjell at en manglende brikke er for alle å "se". Myre var en notorisk gentleman, han stilte for laget og nevnte ikke med et ord at han ikke var helt i form - for å si det forsiktig. Å konstruere en remis var naturligvis helt utenkelig - det ville vært en utilgivelig fornærmelse.

Når det gjelder *Olaf Barda* hadde jeg noen år før sett frem til å få møte denne levende legenden over brettet i klubbens høstturnering. Det skulle skje i 3. runde, men da han av en ukjent grunn tapte både sitt første og andre parti, trakk han seg. Det var liten trøst i at det er skrevet bøker om store spillere jeg aldri fikk møte.

Flere år tidligere skjedde det meg noe svært flaut - noe som gjorde meg permanent takknemlig overfor Barda d.e. Han hadde offentliggjort to av mine 3-trekkere i Dagbladet. Jeg ble motivert til å rote i mine gamle papirer, og fant nok en 3-trekker som jeg sendte med Barda d.y. (=den Yngvar). Noen dager etter er Yngvar igjen i klubben:

«Fatter'n syns det er fint at du er opptatt av oppgaver, men ser helst at du sender inn dine egne - og ikke Havel's!»

Havel var jo (som vi alle vet)* en av verdens store problemforfattere, og jeg var reddet fra en uopprettelig skandale!

*En bøckmansk formulering.

Det første møte med en sjakkklubb

Uten utallige oppfordringer vil jeg nå kort fortelle om mitt første møte med Oslo Schakselskap (OSS) [se begrep]. En ettermiddag i april 1952 står jeg med min venn fra barndommen *Jan Ivar Svenneby* i døråpningen til en kafé i 2. etasje i en gammel bygård i Cort Adellersgate. Gården lå et sleggekast* mot øst fra datidens hovedvei til Drammen Kunstmuseum. Siden huset ikke er flyttet, ligger det idag i samme avstand fra maleren Henrik Ibsens gate - akkurat der Solligaten begynner.

Men tilbake til spillelokalet. Denne nedslitte kaféen, hvor aromaen etter sikkert tusen transtekte sildemiddager under VK2-årene fremdeles hang igjen i vegger og interiør, hadde vært OSS's tilholdssted etter årene med den noe mer fasjonable adressen - *Høyres Hus*. Vi, de noe nølende 15-åringene, ble raskt observert og tatt vennlig imot av selveste klubbformannen *Ragnar Fossum*, en middelaldrende herre. Han var raskt ute med at klubben hadde svært få unge medlemmer. Jeg tenkte ikke over det dengang, men lurer idag på om han mente at vi kanskje var i yngste laget og derfor måtte være forberedt på miljøtilpasningsproblemer. Det var heller ikke bare å melde seg inn - det var nødvendig med referanser fra 2-to som hadde passert nåløyet. (Min formulering.) Da formannen sa *svært få*, slo han ut med hånden mot kroken til venstre. Der bak et bord i halvmørket satt den 17-årige *Leif Sæther*. Da han fikk øye på oss, dukket hodet fort ned og han sank sammen på stolen. Han var ikke så høy, men ikke liten nok til å kunne gjemme seg bak sin større motspiller - noe han åpenbart ville gjort hadde han kunnet. Her var det iallefall ett medlem som ikke utstrålte *hjertelig velkommen*. Forklaringen på den besyn-derlige reaksjon er å finne i en episode et par uker tidligere.

Det hadde seg slik at *Svenneby* og jeg var elever ved ærverdige Aars & Voss realskole og gymnas

I det store friminutt spilte vi av og til sjakk på et lite lommebrett. Skolegården var sterkt hellende og egnet seg dårlig til de fleste fysiske spill, som håndball o.m.a. - men sjakk gikk bra. En dag kom en noen år eldre elev bort til oss for å se på. Spilte han sjakk? Han dro litt på det, men medga at han hadde spilt noen ganger - men *svært lite*. Vi utfordret ham - og ble fullstendig nedspilt etter tur. På hjemveien den dagen ble vi enige. Den sjakklige nedsabling ble for sterk. Noe måtte gjøres. Svaret var gitt - vi måtte oppsøke en klubb. Det var ikke mulig å finne adressen på nettet, men vi fant den vel i telefonkatalogen eller på "1881".

Den som nå skulle lure på hvem det var vi møtte i skolegården den dagen, har neppe noe å gjøre i en sjakkklubb. Et bingolokale vil muligens være et godt alternativ!

Det ble etterhvert flere nonkontemporære medlemskap på meg (og ett medlemskap på *Svenneby*); men det ble ikke mange besøk på "kaféen", for kort tid etter flyttet OSS til selveide lokaler i Bogstadveien på Balkeby [se fotnote til "Bogstadveien 30" på neste side].

*Måleenheten er benyttet som honnør til OSS' mangeårige inspektør og amatørslæggekaster Arne Krogstad (se reg.).

Bogstadveien 30

er adressen til det som pompøst kalles *sjakkens høyborg*. Andre nøyer seg med å si Oslo Schakselskap eller kun OSS. Gården, der *selskapet* har sine klubblokaler i 7. etasje, ligger i bydelsdelen Balkeby* der veien krysser Industrigaten. Der, ved det sydøstre hjørnet, har den ligget i alle år siden 1952, og der vil den sannsynligvis ligge til den engang i fjern fremtid vil bli revet for å gjøre plass til noe mer funksjonelt. I mellomtiden vil OSS' medlemmer kunne glede seg over det arkitekt *Christian von Munthe af Morgenstjerne* og noen andre fikk til kort før en olympiade sluttet i 1952, og de nye leker skulle begynne.

La meg olle til med å opplyse at verken vinter- eller sommer-OL heller ikke på den tiden innbefattet organisert sjakk. Et kort øyeblikk var jeg ikke sikker på at det dreide seg om vinterlekene, men så kom jeg på at syklisten Hjalmar Andersen fra Trondhjem også var skøyteløper. Det er pussig hvordan enkelte navn fester seg i barken - selv uten tollekniv.

Gårdens mange små boenheter var ment å skulle kunne huse deltakerne. Det ble det ikke behov for. Jeg antar at mange uteble. Personlig verken så eller hørte jeg noe til svømmerne eller isbadergruppen. Mulig at den siste ble henvist til paraolympics pga. forfrysninger, kanskje godt hjulpet av den stadig pågående *kolde krigen*.

Etter hva jeg har forstått, overtok OSS sine fortreffelige salonger, kontor, terrasse og inspektørleilighet kostnadsfritt takket være fondsmidler donert i 1920 av *Johannes G. Heftye* .

Etter husets 7. høgdi kom 2. etasje. Som den mest besøkte. Der holdt *Restaurant Balkeby* til i mange år. Resturangen opphørte kort etter at *stjernene* forsvant. Det kan høres ut som et biologisk fenomen at stjernene i husets toppetasje var blitt yngre og yngre, og etterhvert hadde tatt til takke med selvbetjening fra automatene i klubbgarderoben. Forklaring: Det dreier seg *ikke* om de samme *essene*. Dermed kunne Deichmanske bibliotek flytte inn med en filial. Lønnsnivået gjorde at den kunne holde åpent helt til kl. 20 på hverdager. Filialen gikk senere vest, til Majorstuen, en annen bydel i bydelen Frogner. Nå i 2008 har revisjonsfirmaet Grant Thornton sine kontorer akkurat der resturangen lå. Det kan være praktisk med kort vei, hvis uoverstemmelser i regnskapet skulle anta alvorlige former eller proposjoner.

*Balkeby er en bydel i bydelen Frogner i Oslo, og er oppkalt etter husmannsgutten Peder Andersen Thorsen (1804-1887). Som maleren Peder Andreassen Balke, kjøpte og utviklet han et større tomteområde NØ for Bogstadveien. Han drev en tid sin kolonihandel ved krysset Industrigaten. Han overlevde kun i 3 år etter at OSS (CSS) ble stiftet i 1884, men jeg har aldri hørt noen påstå at det har noen sammenheng. Arbeiderpartiets Einar Gerhardsen "Einar lat" bodde på Balkeby på 1900-tallet, men skal ikke ha *menget seg med de fine*.

NM 1952 i Skien

I juli 1952 deltok jeg for 1. gang i Landsturneringen i sjakk. Den foregikk i Oddhallen i Skien. Som noe over 15 år var jeg antagelig en av de yngste i Juniorklassen. En liten mørkhåret pjokk med piggsveis var ca. 4 måneder yngre. Det var *Svein Johannessen*. Jeg er ikke sikker, men tror det var den noen år eldre *Per Ofstad* som vant klassen.

Det som har festet meg best i minnet er lynsjakken ved turneringens slutt. Alle spilte vekselvis i en gruppe, og det ble benyttet ett ur! En slags klokke som sa pling ved hjelp av en liten hammer, og jeg tror den var stilt på 10 sekunder mellom slagene. Halvveis i turneringen hadde jeg den tvilsomme fornøyelse av å møte medlem *Storm Herseth*. Det som gjorde det til en tvilsom fornøyelse var at han var ekstremt treg med å utføre sine trekk. Konsekvent benyttet han halvparten av min tilmålte tid før han satte fingrene i bevegelse. Ung og beskjedent som jeg var, fant jeg det vanskelig påpeke at denne gamle mannen tilranet seg 3/4 av tiden. Han kunne vel ha vært rundt 50 år.

Under Landsturneringen ble det fremført en "log" av en som var meget kjent også utenfor sjakkmiljøet. Det var forfatteren *André Bjerke*. Jeg lyttet imponert med begge ører. Under betingelse av at det behandles konfidensielt, skal jeg prøve å gjengi:

*Det var en juli morgen jeg stille
kommanderte til min kone: pak
min kuffert med andakt det er sjakk
jeg hermed drar til Skien for å spille.*

*Men vit at noe er det å ville
noe annet er å kunne, men akk
jeg sprakk som trollet sprakk
i eventyret. Hvor det gikk meg ille*

*Alt jeg hadde lært om sjakk
ble nok i Skien dessverre
visket bort som spor i sneen
Min innsats var snaut i Bjerkes ånd*

*Men jeg lover deg min herre
(her er det nok noe som mangler)*
neste gang jeg spiller sjakk i Skien
tar jeg skjeen i en annen hånd!*

(eller noe liknende)

*Jeg får si som den vesle jenta: Så husker jeg ikke mer!

✘

Euwe, Euwe - verken jevnt eller trutt

Innflyttingsåret kom den nederlandske eksverdensmester dr. *Max. Euwe* til OSS for å simultanere. Selv om jeg ikke hadde lest noe av denne kanskje datidens mest leste sjakkåpningsteoribokforfatter, hadde jeg lyst til å spille mitt første simultanparti mot denne berømthet. Min allerede dengang store aversjon mot åpningsteori var nok noe påvirket av *Jørgen Saurén* og Hans Chr. Siebke. Partiet mot vår elegante gjest ble en noe blandet opplevelse. Jeg satt ved en bordrekke til høyre i ytterrommet (Saurén-salongen) - foran og noe til høyre for klubbmedlemmet *Christian Krohns* fascinerende ekspressive maleri "To sjakkspillere" i dets enkle, sorte ramme. Spillerrekken fortsatte inn i midtrommet (Bøckman-salen). Jeg ble rammet av det som rammer alle som ikke fort taper (eller vinner) mot simultangivere: Det blir kortere og kortere betenkningstid for hvert trekk. I motsetning til det som var normalt for Hjallis dengang på Bislet-isen, gikk Euwe's rundetider ned og ned. Forholdet kan fritt benyttes som forklaring på hvorfor man tapte sitt simultanparti, tross for at man sto så godt.

NM 1953 i Fredrikstad

I juli 1953 deltok jeg for 2. gang i Landsturneringen i sjakk. Den foregikk i Biblioteket i Fredrikstad, som allerede dengang lå i Østfold fylke. Jeg var nå 16 år og påmeldt i Juniorklassen. Jeg kom til å imponere flere av deltakerne. Riktignok ikke ved min sorti - men ved min entre. *Svenneby* og jeg hadde tatt toget fra Oslo, og fikk ut våre medsendte sykler. Med vår bagasje ankom vi biblioteket syklende - jeg med en ganske stor kuffert i hånden.

«Hvor kommer dere fra?», kom det fra gruppen som sto ved inngangen.

«Oslo!» Vi sa som sant var, og lot det klokkelig bli med det.

Mitt turneringsresultat ble så som så. På plussiden var min remis mot *Per Ofstad* i den siste runde; men da hadde han mot sin vilje allerede vunnet årets Juniorklasse. Jeg tror det kan være riktig formulert, for han hadde som tidligere juniormester et uinnfridd ønske om å få spille i Mesterklassen.

Første dag kjøpte jeg en liten bok* som på 120 sider kort behandlet de mest brukte spilleåpninger. Det skulle komme til å bli min eneste i emnet. Derimot har det etter hvert blitt noen bøker med mattoppgaver. Omtrent midt i turneringen tapte jeg et parti der jeg tidlig i åpningen spilte Lc4. Jeg fikk "kjeft" for min uvitenhet av den noe eldre juniorspilleren *Gaute Lindgard* fra Trondheim - jeg hadde neppe lest nok i boka til å forstå at trekket var dårlig. Episoden festet seg hos meg, slik at jeg en 20-års tid senere oppdaget at den geniale amerikanske new-yorkeren *Robert "Bobby" Fischer* ved en anledning spilte Lc4 nettopp i den samme stillingen. Men da kom det av en eller annen grunn ikke kritikk fra noe hold! Min aversjon mot åpningsteori ble ikke mindre etter det. Mange år senere skulle *Svein Johannessen* ved en anledning hevde at det ofte kunne være bedre ikke å kunne noe åpningsteori enn å kunne litt. Emnet var vel da lynsjakk.

*J. Kotrc - A. Gerschenkron: Eröffnungen ... (Wien, 1934)

✘

Klassekampen på Balkeby [se fotnote til "Bogstadveien 30"]

På 1950-tallet.

I OSS hadde vi dengang også et medlem Arpad. Det var den ungarske pianisten *Arpad Lehner*, som frivillig eller ufrivillig var morsom med sin noe gebrokne uttale. Hans uttrykk "... fulle hore" (... hyre) hører antagelig til i den første gruppe. Han var ofte i klubben, hvor *Sigurd Mork* og *Jørgen Saurén* var de foretrukne motstandere. Han kalte dem "min forlovede".

✘

Selskapsreisen

Har jeg fortalt om ...? Antagelig ikke, så da gjør jeg det nå. En tirsdag ved 1830-tiden d.h.å. 1954 var jeg på vei fra sentrum til Bogstadveien 30 for en runde i høstturneringen. Det var en av de få gangene jeg syklet. Kommet nederst i Pilestredet rett etter Hansen & Dysviks lakenforretning begynte det å regne. Jeg var ikke kledd for en skur, og hadde ikke noe spesielt ønske om å ankomme OSS gjennomvåt. I en innkjørsel til en religiøs virksomhet fant jeg en passende plass til sykkel på gjærdet til naboeiendommen. Under et tre tenkte jeg å se an været. Dengang gikk 11-trikken til Majorstuen rett forbi i Pilestredet, og fristelsen ble for stor. Jeg låste sykkel, og hev meg på det kommunale tilbud.

Jeg vet ikke om det her passer å minne om den gamle urbane historien om bonden, som var i byen og spurte konduktøren om trikken gikk til Holbergs plass. Da han fikk beskjed om å ta den neste, entret han optimistisk tilhengeren. Siden jeg er i tvil om at det passer, dropper jeg den like godt.

Sent på kvelden fant jeg at det var på tide å komme seg hjem. I motsetning til slusken, som da han fikk sitte på og ble spurt om hvor han skulle, svarte:

«Det er det samme, bare det ikke går hjemover, for der venter kjerringa!»

Ute var det mørkt og oppholdsvær. Jeg slo følge med et par år yngre medlem, som skulle til sentrum. Han het Gunnar Hxxxxx, og var en hyggelig men meget beskjeden gutt. Småpratende var vi kommet ned Pilestredet et stykke forbi St. Olavs gt., da jeg fikk ubendig lyst til å konstruere en spøk - nærmest som et eksperiment. Jeg fortalte i all fortrolighet at jeg hadde en hobby utenom sjakk. En innbringende sådan. Jeg nasket sykler - det kunne vel bli *en* i uken. Pleide å forlange 300 kr. stykket. Nå var vi rett ved den halvmørke innkjøringen hvor min sykkel sto ved siden av et par andre.

«Se der! Der ser det ut til å være noen bra noen. Jeg dirker opp et par låser, så får vi en hver. Det tar aldri lang tid. Den blå ser ut til å ha en kodelås, som jeg er spesielt god på.»

Gunnar Hxxxxx så svært skremt ut, og det var åpenbart at han absolutt ikke var interessert i noen gratis sykkel. Etter å ha sett meg forsiktig rundt, gikk jeg løs på låsen. Etter endel tukling spratt den omsider opp med et lite smell i den stille natten. Jeg trillet fort sykkel de få meterne ut på fortauet i Pilestredet, der min *medsammensvorne* sto urolig trippende. Med strake armer skjøv jeg sykkel mot ham:

«Vil du ikke ha den? Isåfall beholder jeg den selv.»

Et års tid etter fortalte jeg historien til en forbløffet *Bøckmann*, som utbrøt:

«Du har vel fortalt ham at det var din sykkel?»

«Nei!»

«Så han tror fremdeles at du er en tyv!?»

«Han gjør nok det, for han virker noe mer reservert enn før.»

Scenekunst skal man ha respekt for - også friluftsgateteater. Men, der var nok formannen mer selektiv enn meg.

P.S! Gunnar Hxxxxx var fortsatt OSS-medlem i 1968, men han bestilte aldri noen sykkel av meg.

✎

Noe skjedde i 1957

Fra 8. januar gikk jeg marinens rekruttskole "Harald Hårfagre" på Madlamoen - en halv mils vei tilfots eller med buss utenfor Stavanger. Kveldspermisjonene gikk alltid inn til den søvnige byen som da var mellom brislingfiskealderen og oljealderen. Jeg var stasjonert for nesten 3 måneder, og en februar-ettermiddag ved 6-tiden oppsøkte jeg Stavanger SK, for om mulig å få spille noen partier. Formannen *Sverre Halvorsen* var den eneste som var kommet, og han var i ferd med å fullføre et turneringsoppsett. Vårturneringen skulle nettopp begynne. Det var to klasser, A og B, og jeg kunne gjerne få være med. Spørsmålet var bare i hvilken klasse. Jeg sa at det ikke var vesentlig for meg, men fortalte at jeg sist høst hadde spilt meg opp i mesterklassen i OSS. Han foreslo at vi skulle ta et *kaffe-parti* først. Da jeg hadde vunnet partiet, sa han:

«Det er nok best du starter i klasse B!»

Som sagt var det ok for meg. I løpet av noen uker hadde jeg ikke overraskende vunnet alle mine partier, men 3 av dem var utsatte partier, som var blitt gitt opp uten spill begrunnet i styrkeforskjellen. Turneringsresultatet var naturligvis uten interesse for meg - jeg ønsket jo bare å få spille noen partier.

Da jeg et par år senere i OSS fortalte om hendelsen, fikk jeg vite at *Halvorsen* var en ganske sterk spiller på hjemmebane. Han pleide å vinne, og ville ganske klart ikke ha noen prestisjetruende konkurranse i hjemklubben.

P.S! Helt nylig, etter å ha kommet i skade for å bli i en sjakkhistorisk bok, leste jeg at Halvorsen var fra 1916, og at han under Landsturneringen 1958 i Ålesund kom på delt 2.-plass med Olaf Barda, bak norgesmester Ernst Rojahn fra Tønsberg. Enten har jeg i alle år underkjent ham, eller så hadde han hatt et uvanlig stort utbytte av vårt kaffe-parti på våren året før.

I mars måned var OSS utfordret til en 20-manns match over 2 dager mot Stockholms største og sterkeste klubb Wasa*, som holdt til i Drottninggatan. Vi ble tatt imot utenfor Hotell Roma (utt.: "hotell rååma") på Kungsgatan - hvor det var bestilt rom. En av svenskene plukket ut *Svenneby*, meg og et par til av de noe yngre i gruppen. Det var unødvendig å bruke penger på dyr over-natting. Vi kunne bo i hans leilighet, for han og fruen bodde på landstedet rett utenfor stan. Vi ble med. Etter å ha åpnet barskapet og gitt noen instruksjoner om nøklene forsvant han. Selv om *Svenneby* er halvt svensk, selv er jeg kvart, var vi ikke klar over at slik er det i Sverige!

På ettermiddagen om lørdagen spilte vi. Spesielt godt gikk det med en av våre svakere på laget, 1.-klassespilleren *Meinert Frantzen*. Den ene 1-er etter den andre havnet på tabellen. Jeg vil ikke se helt bort fra at det kan ha hatt noe å gjøre med motstanden.

Neste dag, om søndagen skjedde det som skulle bli stående som en ofte referert morsomhet i årene senere. Det gikk mindre bra for oss *norrbyggare***. Noen av oss står og ser beskjemt på resultatlisten på veggen, da en av de svenske lederne, som prøver å skjule sin tilfredshet, sier:

«Det va inte så bra - och *even Frantzéen* har många nollar!»

Det var ordet *even* som i denne sammenheng nesten skulle gjøre det historisk.

* Wasa var i Oslo i pinsen 1952. Inspirert av sine nye lokaler vant OSS 9,5 - 7,5. Returmatchen skulle vært i 1953, men var blitt utsatt i fem år. Enten pga. OSS's noe svake økonomi, eller for at jeg skulle kunne få være med.

** Mange nordmenn har gjennom tidene unngått å bli fornærmet ved ikke å vite hva en bagge er. Noen vil kanskje til og med forbinde det med *baglere*. Det nytter sjelden å spørre en svenske, som av dannelsesårsak kvier seg. La det her og nå være avslørt: En bagge er en sauetestikkel.

I de sene nattetimer

Jan Varner var meg en utfordrende og hyppig lyn-motstander. Så ble han borte fra klubben en tid. Da han en dag dukket opp igjen for å spille, kunne han fortelle at han var sykemeldt. Han hadde fått utført en "by-pass"-hjerteoperasjon. Legepraksisen var midlertidig overlatt til klubbmedlemmet *Sverre Heim* og *Ottar Hals*. Sistnevnte var overlege ved Norsk Hydro's hovedkontor i Oslo. Min kommentar var nok noe upassende - iallefall ubetimelig:

«Da blir det nok ikke mange pasienter igjen!»

Uttalelsen ga meg full ryggdekning. Den snille fortolkningen kunne være at pasientbehandlingen nå ville være så effektiv og kurerende at flere legebesøk ble overflødig. Hva var så den andre?

Når det gjelder *Heim* var oppfatningen at han hadde liten sans for syke i det hele tatt, og om *Hals* ble det sagt at han var mest interessert når de ansatte fra bedriftsidrettslaget kom trekkende med sine fotballskader. Pussig nok lot det ikke til at *Varner* ble det minste oppmuntret av min noe spøkefulle kommentar.

En fredag kveld ved 9-tiden noen uker senere møttes vi igjen over brettet. Det ble det ene lyn-partiet etter det andre. Plutselig kaster *Varner* et blikk på sitt private ur, og sier med beklagelse:

«Jeg må nok se å komme meg på kontoret. Jeg venter pasienter kl. 10.»

Det var blitt lørdag morgen kl. 8. *Varner* hadde gjenopptatt sin praksis!

Ikke mange måneder etter ble det brått nødvendig med en ny operasjon. Den ble ikke vellykket - og jeg fikk aldri flere partier med *Varner*.

✘

Her tror jeg det kan passe å fortelle om mitt eneste fulltids turneringsparti mot *Willy Olsen*. Partiet var utsatt og skulle spilles i midtrommet. Han var noe før blitt s.k. elitespiller, og var en motstander som ikke var å ta lett på. Da jeg vanligvis spilte ganske fort, rigget meg til med en kryssordoppgave. Jeg hadde ingen baktanker, men regnet med at det kunne være kjekt å ha noe å pusle med. Det var på en tid lenge før det ble allment røykeforbud - og *Olsen* var storrøyker. *Olsen* reagerte spontant på det han anså som en stor provokasjon. Jeg måtte fjerne mitt pussel, men fant det naturlig med en motreaksjon: Jeg nedla sporenstraks forbud mot røyking ved brettet. Det var ikke mer enn 5 meter til ytterrommet hvor det kunne røykes av hjertens og lungenes lyst, men mitt regelmulige røykeforbud og *Olsen* vedvarende irritasjon gjorde ham til et meget lett bytte.

✘

Selskaplig griseprat under 3 øyne

Jeg erindrer kun to klubbmedlemmer som har "utmerket" seg med griseprat.

Den ene er tollereren, telemarkingen *Sverre Haugestøl* med sin nynorske døledialekt. I likhet med sin franske kollega Rousseau var "tollboden" svært naiv i sine uttrykk. Han la aldri skjul på sine kommunistiske sympatier, men selv under *den kolde krigen* var det ikke mange som tok ham alvorlig. De fleste fant det noe underholdende. Noe som var mindre populært var hans stadige infantile, slibrige replikker overfor den yngre garde. Det var ikke prippenhet, men mange mente at han skremte bort potensielle medlemmer. Spesielt de svært unge, som av og til dukket opp i klubben med en forelder. En gang fikk jeg som styremedlem i oppdrag å gi *Haugestøl* en alvorlig advarsel.

"Tollboden", som jeg alltid omtalte med det simplere "bua", tok det alvorlig:

«Vil du jeg skal slutte i klubben?»

Jeg fremholdt at et alternativ kunne være å ta seg sammen - legge bånd på seg. Han var blitt tilsnakket tidligere, men virkningen hadde vært av begrenset varighet. Utenom grisepratet var "bua" ofte både munter og morsom, og mange av hans faste motspillere ville nok sett det som et tap om han skulle forsvinne. Det ble sagt at han, når han ble påtruffet på byen med sin kone, var usedvanlig høflig og gentlemansaktig.

En dag da den blodige krigen i Kongo pågikk som verst, hadde Cuba's kommunistiske diktator Castro sendt sine soldater for å bidra. Den kvelden kom *Haugestøl* strålende tilfreds inn i klubben:

«No gjeng det godt i Kongo, gut!»

Denne groteske kommentaren kom til å versere lenge i klubbmiljøet. En annen replikk ble nærmest udødelig. Det kan ha vært i forbindelse med en hvilken som helst politisk begivenhet på den tiden:

«Man kan alltid stole på kommunistene!»

Denne gangen kunne alle si seg enig. Men det ble lagt noe forskjellig i det.

Den andre er *Odmund Falk-Kiil*, en gynekolog med ett øye. Jeg tror ikke han var interessert i sjakk som spill, for han ga ustanselig uttrykk for at det kunne være det samme med hvordan - bare han vant. Når han ofte vant sine lynpartier var det nok både fordi han var et fenomen på klokka og at det han var meget selektiv i valg av motspillere.

Jeg tror nok at *Falk-Kiil's* griseprat var like provoserende, men det var mindre rettet mot de yngre. Han var dessuten noe mindre høyrøstet. Det er mulig at han i egenskap av gynekolog følte seg mer uangrikelig, men det var vel unødvendig å ta med seg arbeidet i herreklubben. Hans eneste morsomme replikk, men neppe originale, var å be om "et møte under 3 øyne".

Da jeg etter et fravær på mange år var innom klubben, kom *Falk-Kiil* meg friskt imøte og fortalte at han var klubbens formann. Jeg ble så forbløffet, at det nærmest refleksmessig datt ut av meg:

«Formann? Hadde det stått til meg, ville du ikke vært medlem engang!»

Det ble tatt på strak arm, han blunket ikke med glassøyet engang. Kanskje han tok det som en dårlig spøk. Men han slo tilbake en halvtime senere.

Ved "sjefen" Sauréns bord satt det en for meg ukjent ung lys- og langhåret ung mann alene. Han foreslo noen lyn-partier. Det ble et vekslende resultat mot en overraskende jevnbyrdig motstander. I garderoben på vei ut vinket jeg på *Falk-Kiil*, og spurte lavt:

«Hvem var det? Han spilte godt!»

Da var det at *Falk-Kiil* brølte ut over lokalet:

«Hørte dere den folkens? Han kjenner ikke *Bjørn Tiller*, årets norgesmester i lynsjakk!»

✘

Sonnenberger's ultimatum

Minst en gang har OSS hatt et medlem som het *Gunnar Solberg*. Den jeg kjente var en livlig, omgjengelig fyr i 20-års-alderen. Han var meget vittig og kjapp i replikken, noe som falt i god jord hos mange, ikke minst hos formann *Bøckman*, som slett ikke hadde den samme sans for mine omstendlige morsomheter, der han som oftest tok poenget midtveis i historien.

Jeg tror det var *Svein Johannessen* med sin interesse for det öster-rikske språk, som fant på navnet "*Sonnenberger*". Det ble ikke mye brukt.

Solberg var tess som spiller, men han hadde noe som ikke var så vanlig blant unge: Han hadde interesse for mattoppgaver. En gang utfordret han meg til match - vi skulle løse flest 3-trekkere på en time. Det er lenge siden, men jeg husker at jeg vant med et snitt på litt over 3 min.

Jeg mener at noe snusk satte ham i karantene en tid. Men vha. sine tale-gaver, han var en formidabel smigrer, ble han tatt til nåde.

På en eller annen måte fikk han anledning til å prøve seg med en liten sjakkspalte i VG's lørdagsnummer. Alle var forbløffet - han var flink. Uken etter var spalten dobbelt så stor. Det ble mye skryt - antagelig også fra *Bøckman*. Den tredje lørdagen hadde det skåret seg. Med *Bøckman's* meget store spalte i Morgenbladet som modell hadde *Solberg* overgått både seg selv og forutsetningene. VG-redaktøren hadde sagt nei til plasskravet. *Solberg* fortalte at det ene ordet hadde tatt det andre. Tilslutt skal *Solberg* ha sagt:

«Enten går De eller så går jeg!»

Solberg var kjent for sin kaprisiøse omgang med sannheten, men det er bare å tro det for den som vil!

Jeg tror han ble ekskludert fra klubben en dag talegavene ikke strakk til.

✘

Biff-Mohn finner sin plass

En gang var det automater både for Coca Cola og kakao i garderoben. Kakao-automaten var det medlemmet *Carl Mohn* som bestyrte som egen forretning. Han var så ivrig til å utvide automatdriften at han fort pådro seg det lett ironiske prefiks "Biff". *Mohn* var ikke veldig høy, men var en ekstremt kraftig plugg i 40-årsalderen. I sine år på Island hadde han spist seg opp på mye sauekjøtt - 3 ganger om dagen hevdet han. Med sine 120 kg var han observert i stup fra 10-meter'n på Frognerbadet. Han hadde overarmer som godt voksne lår, og han var stolt av sine krefter. Av den grunn hadde han utfordret mange i klubben til hånd-bak. Noen hadde forsøkt, mest for å være hyggelig - eller for å slippe videre mas.

En dag dukket det opp et nytt offer. Det var en høy og lys, men ikke spesielt røslig fyr. Han het *Willy Olsen*, og var absolutt ikke interessert i noen hånd-bak. *Mohn* maste og maste for å få demonstrert sin styrke og spesialitet. Tilslutt ble *Olsen* så lei maset at han sa seg Willi til å "ofre seg".

Her har nok de fleste fått mistanke om hvordan det gikk.

Poeng 1. *Mohn's* hånd ble feid i bordet med et brak.

Poeng 2. Det kom ikke flere forslag om hånd-bak i klubben.

Salget fra automaten blomstret i mange år, selv om det aldri ble biff å få fra den.

Ikke alle venter på heisen

For meg vil *Petter Henrik Dischington-Hansen* alltid stå som en ung energisk 18-åring. Han ankom bestandig demonstrativt anpusten til klubben. Påstod at han hadde løpt trappene. Flere av de yngre lot som at de ikke trodde ham. Ble han observert fra utenfor heisen ned, i det han kom løpende opp, ble det påstått at han hadde tatt heisen til 6. etasje og bare løpt derfra. Jeg hadde inntrykk av at han lot seg erte.

"*Disch*", som han alltid ble kalt, var i likhet med eksempelvis *Knut Bøckman*, *Roald Bukne*, *Hans Chr. Fotland* og *Anton Bruckner* svært musikkinteressert. Sistnevnte kunne vært medlem i OSS i vel 11 år før han døde i 1896, men reiseveien fra Österrike var vel for lang. Manglende sjakkforståelse var ikke til hinder for å bli medlem; onde tunger hevdet at det ofte ble demonstrert at det var nok å kunne flytte brikkene. Jeg nevner ikke navn - verken på tungenes eiere eller *demontrantene*.

Ved en anledning la *Disch* ut om symfoniplater han hadde kjøpt. Med min gryende musikkinteresse, som nok her, som i mange andre sammenhenger, gikk noe vel meget mot det tekniske, spurte jeg om anlegget han brukte. *Disch* satte meg kort og kontant på plass, da han sa at det var han lite opptatt av. Jeg hadde møtt den *ekte og uforfalskede* musikkinteresse, og fått noe å tenke på.

Det skulle være medlemsaften i klubben. *Bøckman* fortalte meg fra en samtale han hadde hatt med *Disch*. Han hadde møtt ham på byen og redegjort for det omfattende programmet.

«Og så da?», hadde *Disch* spurt.

«Og så blir det ...», hadde *Bøckman* supplert.

«Men etterpå da?», hadde *Disch* forventingsfullt nærmest insistert.

For den energiske og rastløse *Disch* måtte det skje noe hele tiden, avsluttet *Bøckman* konkluderende, men fremdeles tydelig forundret.

Addendum! Ganske nylig (aug. 2008) fikk jeg høre at *Disch* var død under et annet navn. Om det var pga. skattemyndighetene eller av en annen grunn ble det ikke opplyst. Som den ihuga *trappist* han var er det neimen ikke godt å vite hvor han havner/havnet, for han var glad i å snakke - og gjorde det! Regelbrudd som et ikke-manuelt arbeid kan også få/ha fått konsekvenser for ham.

Analys med en forfatter

En kveld det var få tilstede i klubben, dukket det opp en sjelden gjest. Det var min dikterhelt fra Landsturneringen 1952 i Skien, nemlig *André Bjerke*. Jeg har noe vondt for å tidfeste det, men siden han døde i 1985, må det antagelig ha vært før det. Antagelig, for selv om *Bjerke* var spirituell var han neppe spiritistisk. Han så seg om etter et offer, ikke for å spille, men for å få hjelp til å analysere noen varianter innen Evans-gambitten. En eller annen foreslo at det måtte være noe for meg. Antagelig foreslått i ondskap, for det burde være kjent innen klubben at når det gjalt åpningssteori var jeg på det nærmeste blank. Det var ikke kokettering, som hos *Jørgen Saurén*, men åpningsteologi* var noe jeg oppriktig avskydde.

Av høflighet, eller pga. oppdragelse, som nok var drevet vel langt av mine foreldre, ofret jeg meg. *Bjerke* holdt på med å bearbeide materiale til en bok om nettopp Evans-gambitten - som jeg knapt nok visste hva gikk ut på - og trengte hjelp til å få analysert noe han fant uklart.

Nå hadde det seg slik at forfatteren, siden han var såpass spillemessig svakere, *tapte* hver analyse. Hver gang han ville se på *det antatt beste trekket*, som han åpenbart hadde studert inngående før, foreslo jeg et trekk som kunne være det 2. eller det 3. beste. Jeg hadde selvsagt ingen interesse av å påpeke hva jeg anså som det beste motspill, det lot jeg ham prøve å finne ut selv. På den måten fikk jeg *spille* istedenfor å *analysere*. *Bjerke* ga uttrykk for at han fant mine (sikkert dårlige) trekk interessante - og var fornøyd med progresjonen.

Etter et par timer dukket *Jan Varner* opp. *Bjerke* la ut om sine bokplaner, noe som fant gehör hos *Varner*. Han foreslo til og med at *Bjerke* burde gi ut 2-to bøker. En der hvit vant alle partiene, og en der sort vant alle. På dette tidspunktet, godt over midnatt, var jeg møkk lei det hele, og sa:

«Da syns jeg de burde utgis i skinn - saueskinn med hvit og sort ull!»

Varner med sin oppdragelse inntakt så lettere sjokkert ut, men *Bjerke* virket uanfaktet og lot som om han ikke hadde hørt min ironiske bemerkning.

Men jeg så ikke *Bjerke* noensinne igjen i OSS.

* Her vil jeg gjengi noen ord av en gammel, merittert sjakkspiller, som har etternavn etter både en sjakkbrikke og -felt, nemlig Mikkel Tal:

"Gleden i store oppfinnelser ligger i den fjerne fortid. Nå for tiden er tusener av taktiske idéer registrert i teoriens *svartebok*. Alt er kjent - dvs. nesten alt! Naturligvis improviserer enhver sjakkspiller over brettet i overensstemmelse med hans talent og fantasi. Men det som allerede er kjent, må bli kjent!"

Jeg syns det er godt sagt, selv om jeg er noe i tvil om hva han mener. Men jeg vet hva jeg mener: Med den farten ting skjer nå for tiden er det bare å vente på at *alt* er registrert, og så få seg et implantat. Da skal det bli riktig morsomt å *spille* sjakk!

Den elegante direktør Mitar Radan

fra Jugoslavia var på 60-tallet en populær, eksotisk gjest i klubben. Som sydeuropeer, med sans for det prangende, gikk han bestandig med tunge gullsmykker, men ikke i ansiktet eller ørene - det er en langt senere mote. Han snakket godt norsk - hadde, som Shippingklubbens elegante og velkledde direktør, vært i landet i flere år. I en noe misforstått vennlighet kalte han meg aldri annet enn *Jaguar*. Ikke fordi han mente at jeg hadde en inhuman spillemåte, men pga. min store 3,5 ltrs. Mk VII 1956 mod. C.

En gang fortalte jeg ham at det var våre tyske *venner* fra siste krig sin skyld at han at han ikke kalte meg *Svale* eller *Løve*. Jeg forklarte at fabrikken, som før het S.S. Cars Ltd., hadde underbruket Swallow Coachbuilding Co. Symbolet SS (Super Swallow) hadde ingen god klang lenger, og da bilproduksjonen etter VK2 skulle tas opp igjen, så eieren Sir William Lyons seg om etter et nytt navn på butikken. Han skulle gjerne brukt sitt eget navn, men da var allerede "løve"-navnet benyttet på alle de veikroer som var poppet opp over hele England. Spisesteder som potensielle kjøpere av eksklusive fordon aldri kunne tenke seg å besøke. Jeg benyttet høvet til å nevnte at modellene C og M var 1 mm under 5 meter, slik at de skulle komme under en fransk avgiftsgrense ved import.

Siden jeg beveger meg innen emnet, må jeg fortelle historien om engelskmannen som ikke hadde bakgrunnen inne, men hadde tjent penger nok til å kjøpe en Rolls-Royce. Hos forhandleren, etter å ha prøvesittet førerplassen, bemerket han at han fant den noe hård og ukomfortabel. Da hever selgeren et øyebryn og sier tørt:

«Den plassen er beregnet på sjåføren!»

Her minner jeg for ordens skyld om at RR's modell Bentley er beregnet på å bli kjørt av eieren selv. Siden OSS heller ikke nå for tiden er en husmannsklubb.

Noe som skulle komme til å bli sterkt dempende på *Radan's* klubb-besøk i OSS var et skjebnesvangert besøk på Saga kino. Han falt pladask for skjønnheten i billettluken, og kort tid etter var han gift. Det er få ting som påvirker klubbbesøksvarigheten og -frekvensen som giftemål og død - spesielt ens eget.

En ettermiddag jeg besøkte *Radan* i Shippingklubben hadde han anskaffet seg en ny og stor Mercedes. På vei opp Bogstadveien til nr. 30 spør han:

«Tror du det kan virke upassende at jeg har en bil som er finere enn det mange av mine gjester har?»

Etter et: *Nei, absolutt ikke*, sa jeg at det i Norge ikke var tradisjon for å undergå hverandre. Han virket fornøyd med svaret, selv om det kanskje var noe uklart.

Undet turen hadde han holdt motorturtallet vel høyt, og jeg spurte hvorfor han bare brukte 1. og 2. gir. Jo, han hadde bare hatt bilen en uke, så den var ikke *innkjørt*.

Dette skjedde få år etter at Mercedes-fabrikkens tekniske direktør hadde erklært offentlig at *automatgir vil ikke bli aktuelt på våre biler!*

En god tid senere kunne jeg fortelle *Radan* at han kanskje ville få et nytt medlem i Shippingklubben. En bekjent, som forresten var skipsingeniør fra NTH i Trondheim, hadde fortalt at han hadde kjøpt et gammelt skip - en stor rustholk han hadde fått for en billig penge. Han var blitt lei pratet til sine skipsredervenner, så nå ville han også kalle seg skipsreder - på ert! Jeg aner ikke hvor vellykket det ble.

Radan bosatte seg for godt i Spania. Jeg håper det var pga. klimaet, og ikke *mitt* nevnte nye medlem som var grunnen. Han er vel godt over 90 år nå.

Engang var det Gå-sjakk

*Kjenner du da ikke til Gå-sjakk
utrolig, men tro meg på mitt ord
det spilles med 3 brett og 3 bord
og alltid med mye støy og snakk*

*Den viktigste er nok han som går
han bekrefter hva som kan gjøres
er trekket mulig, må det utføres
Han er den som aldri premie får*

*En spiller ville være ekstra smart
prøvde seg med juks og bedrag
men at slikt kommer for en dag
skulle han få erfare ganske snart*

*Med en penn med ende blank
som i det blankeste speil
ville han unngå hver feil
for å gi sin motstander bank*

*Da var det formannen "Bøk"
påpekte det pågående fusk
hos den ene spillende slusk
så både heder og premie røk*

*Da var det "Kristian" ville belære
der han sto med finger i været
i salongens trykkende sfære
og sa: «Slik skal det ikke være!»*

*Da bøyde kanutten sitt hode
han fikk ingen ovasjoner
for flotte kombinasjoner
og sa: «Ingen 5-er til gode!»*

*Nå er det nok på tide å si det
det er neppe å gå for langt
at spill kan være så mangt
for reglene kom ikke fra FIDE!*

*Hvem var så denne kanutten
jeg nevner ikke hans navn
det blir ikke noen til gagn
men han har -sen på slutten.*

Fakta om Gå-sjakk

Gå-sjakk regnes for ganske vanskelig. Pga.støyen ble det kun spilt i innerrommet.

Spillerne satt med ryggen til hverandre og bordet, som sto mellom i midten. Der var den reelle stillingen, som var gåmannens ansvar. Han måtte traske frem og tilbake.

Spilleren, som var i trekket, prøvelflyttet og spurte:

«Er dette trekket lovlig?»

Var det det, måtte det gjøres!

For ordens skyld bør det nok opplyses om at før i tiden ble juks av enkelte betraktet som noe umoralsk. Det var før begrepet amoralsk dukket opp.

Da Sovjet kom på besøk

Styremøte på forsommeren engang på 1980-tallet. Formann *Bockman* med rynker i pannen:

«Vi har mottatt en forespørsel fra den russiske ambassade om vi kan ta imot et 20-talls gjester til en uhytidelig match.»

Det er mulig jeg tok feil, men jeg tolket formannens rynker som uttrykk for ubehag ved å måtte anvende et for ham lite brukt u-adjektiv. Han fortsatte:

«Det dreier seg om yngre leger på cruise som kommer til Oslo om et par uker. De har uttrykt ønske om å få besøke en sjakkklubb. Kan vi ta imot dem?»

Jeg hadde ikke dengang inngående kjennskap til sovjetrussiske forhold, men fant det noe pussig at leger hadde fått tillatelse til utenlandsbesøk. Leger hadde lav status i Sovjet på den tiden, da det var en utbredt mistanke om at det kunne være intellektuelle blant dem. I ettertid vet man at det var helt ubegrunnet.

Styret var samstemt. Kriteriet var også oppfylt: OSS *var* dengang en sjakkklubb - ikke bare et turneringslokale. Det falt naturligvis i mitt lodd å stable på .. hmm .. sitteapparatene adekvate motstandere for å unnga det rene slakt. Vår "Sjefen" *Jørgen Saurén* kunne fortelle at det allerede i 1935, det året han ble norgesmester, deltok 700'000 i den russiske fagforeningens mesterskapsturnering. Skremmende tall, men jeg håpet at *den store fedrelandskrigen* hadde utjevnet det noe - i den russiske bjørns disfavør. Dessuten hadde vi også en Bjørn. Etter noe mas sa *Tiller* seg villig til å stille - vederlagsfritt.

Besøksdagen satt jeg og mottakelseskomitéen i ytterrommet da døren gikk opp. Anført av en smilende dame kom gruppen inn gjennom garderoben. Vår "Tollboden" den personlige kommunisten *Sverre Haugestøl*, som satt nærmest ved sitt faste spillebord, spratt opp. Smilende fra øre til øre - jeg hadde nær sagt kopek til kopek - hilste han hjertelig på sin gode bekjente den kvinnelige sekretæren ved den sovjetrussiske ambassade. Jeg oppfattet ikke om han hilste tilsvarende på *den bakerste* i gruppen.

I midtrommet var det rigget til. Vi spilte uten klokke. Min motstander snakket neppe annet enn russisk, så kommunikasjonen ble ikke engang så som så. Under spillet tok han frem et par medaljeliknende dingeldangler, og holdt dem over bordet. Jeg tok imot, og var i tvil om det var noen utmerkelse han kun ville vise frem. Etter å ha spurt ved å peke spørrende på meg selv, kunne jeg takke hjertelig for gaven. Og match-resultatet? Det ble et slakt - det er mulig vi måtte avgi en remis eller to. Bruk av slag-*Bjørn* hadde vist seg å være *overkill* - det hadde vært mer enn nok med en *Sau-rén* eller to. Bilder av Leonid Brezjnev i Aftenposten kort tid senere kan tyde på at resultatet av besøket i Bogstadveien 30 hadde nådd ham.

✠